

“MUSIQIY ASARLAR TAHLILI” FANIDA MURAKKAB SHAKLLARNING MOHIYATI VA AMALIYOTDA QO‘LLANILISHI

Tursunova Nargiza Rustamovna

O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi

nargis_6291@mail.ru

***Annotatsiya:** mazkur maqola o‘rta va oliy o‘quv yurtlarida nazariy fanlar ko‘p bo‘lganligi sababli ularning asl mohiyatini va nima uchun o‘quvchi va talabalarga aynan shu fan dasturga kiritilganini anglashga yordam beradi. Xususan, “Musiqiy asarlar tahlili” fanida murakkab shakllarning mohiyatini to‘liq anglashda oz samarasini beradigan maqoladir.*

***Аннотация:** данная статья посвящается ученикам и студентам среднего и высшего образования которые проходят курс «Анализ музыкальных произведений». Данная статья даст читателю понять о свойствах и роли данного предмета в жизни исполнителя.*

***Abstract:** The article is dedicated to pupils and students of secondary and higher education who are taking the course "Analysis of musical works". This article will give the reader an understanding of the properties and role of music in the life of the performer.*

***Kalit so‘zlar:** musiqiy asarlar tahlili, professional musiqa, uslub, janr, musiqiy til, turkum, estetik bilim, musiqa ifoda vositalari.*

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ/INTRODUCTION)

“Musiqiy asarlar tahlili” kursi professional musiqa va pedagogik ta’limda muhim rol o‘ynaydi. Musiqa tarixini o‘rganish bilan bir qatorda, turli uslublar qatlamlarini, tendensiyalarini, individual mualliflik uslublarini tushunish erkinligini

beradi, shuning uchun ushbu fan talaba o'quvchilarning ma'naviy, madaniy va professional o'sishiga hissa qo'shadi.

“Musiqiy asarlar tahlili” - musiqiy-nazariy turkumning eng murakkab fanlaridan biridir. Undagi har bir kichik detallar ham katta ahamiyatga egadir. Musiqani tinglash jarayonida kuyning hamohangligini kuzatamiz va biz yoqimli, dardli, mungli, qayg'uli, ba'zan kulguli hissiyotlarni his etamiz. Bularning barchasi musiqiy asarlarda qo'llaniladigan musiqa ifoda vositalari sabablidir.

Kompozitorning badiiy fikrlash tamoyillarini o'rganish va ushbu bilimlar yordamida musiqiy asarning yaratilgan davrini ruhini his etish ushbu fanning asosiy mohiyatlaridan biridir. Bunda o'qituvchi talabalar bilan birgalikda musiqiy asarlar tahlili fanini boshqa fanlar bilan o'zaro uyg'unligini, shuningdek har bir fan qanchalik bir-biriga ta'sir ko'rsatishini to'liq o'zlashtirsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Jumladan, garmoniya, solfedjio va musiqa nazariyasi, musiqa adabiyotida o'rgangan bilimlarni birlashtiradi va tahliliy ko'nikmalariga asoslanadi.

METODOLOGIYA (МЕТОДОЛОГИЯ/METHODS)

“Musiqiy asarlar tahlili” - musiqiy va nazariy fanlarning turkumining tarkibiy qismidir. Mazkur fanni to'liq o'zlashtirish o'zgacha yondoshuv orqali amalga oshiriladi. tahlil qilish Talabaning kelajakdagi ijro etish va o'qituvchilik faoliyatiga umumiy tarzda yordam beradi. Ushbu fan musiqashunoslikning tarixiy va nazariy jihatlarini birlashtiradi, bu esa kelajak mutaxassislarni umumiy badiiy va musiqiy hissiyotlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Klassik - romantik shakllar bo'yicha tahlil qilish paytida turli xil musiqa fanlaridagi bir xil asarlarni o'rganish imkonini beradi. Ushbu yondashuv musiqa asarlarini muntazam tahlil qilishni o'rgatish, fanlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash, turli uslublar qatlamlarini tushunish erkinligini, trendlarni, individual mualliflik uslublarini kengaytirishni, bilim doirasini kengaytirib bo'lajak musiqachi va o'qituvchilarning professional o'sishiga hissa qo'shadi.

“Musiqiy asarlar tahlili” - bu ijodiy amaliyotning nazariy asoslari va musiqani tinglash, uning tarkibiy tuzilishi shaklini tushunish, musiqiy tasvirlarni shakllantirish

jarayoni haqida xabardorlik darajasini rivojlantirishga yordam beradi. (1) Ushbu holda paydo bo'ladigan musiqiy in'ikosni maqsadli tashkil etish, musiqiy asarni faqatgina hissiy va sub'ektiv tajribadan farqli o'laroq, musiqa tinglash imkonini beradi.

“Musiqiy asarlar tahlili” fanining maqsadi - talabalarning musiqiy-estetik ta'limi, musiqiy asarlarni shakl va mazmun birligida tahlil qilish ko'nikmalarini kompleks o'rgatadi. Musiqiy shaklning mantiqiy ma'nosini tushunish va musiqa til elementlari va o'zaro ta'sirida vositalarini ifodalash, uning tarixiy qismida asarlarning xususiyatlarini baholash ko'nikmasini beradi. Musiqiy til va musiqiy shakllar vositalarining so'nggi uch asrda kelib chiqishi va tarixiy evolyusiyasini kuzatib borish muhim ahamiyatga ega. Musiqa ijodining asosiy me'yorlari va qonunlari zamonaviy musiqiy tafakkurni belgilovchi omil sifatida mustahkamlandi. Musiqa asarlarini tahlili bo'limlarida tahlil qilish jarayonining eng muhim xususiyati ularning amaliy yo'nalishi hisoblanadi.

O'zDKning 2-kurs talabalari uchun “Musiqiy asarlar tahlili” kursi (14 soat), amaliy (10 soat) va seminar (6 soat) mashg'ulotlari, shuningdek, talabalarning mustaqil ishi (30 soat) mavjud. Ushbu fan ikki asosiy bo'limdan iborat: asosiy musiqiy shakllarni (vokal, xor, cholg'u musiqa) chuqur o'rganish; turli shakllar va janrlarda musiqiy asarlarni amaliy o'rganish. Nazariy qism tarkibida: ma'ruzalar, seminarlar, pedagog tomonidan taqdim etilgan nazariy mavzular bo'yicha mustaqil tayyorlangan ma'ruzalar, og'zaki va yozma shaklda, test so'rovlari. Amaliy qismga quyidagilar kiradi: og'zaki shaklda mustaqil tayyorlanishga oid ishni yaxlit tahlil qilish va yozma bayonda kichik analitik eskiz shaklida ishlash, mustaqil tayyorlanish va tayyorlanmasdan ishlash tuzilmasini tahlil qilish, eshittirish (musiqali matnsiz) shaklini tahlil qilish, turli mavzulardagi musiqiy misollarni tanlash. Talabalar qabul qilingan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlarda musiqiy asarlarni o'z faoliyatida tahlil qilishda qo'llashlari va muayyan rejaga asoslangan turli xil musiqiy shakllarni tizimli tahlil qilishlari kerak.

Talabalarga mustaqil ish uchun taqdim etilgan vazifalar orasida reproduktiv faoliyat (o'quv adabiyotlari va savollarga javob beruvchi nazariy materiallarni o'rganish, musiqiy tilning turli elementlarini avtonom va kontekstli qilish, o'quv materiallarini takrorlash muammolarini hal qilish) va muammolarni qidirish analitik va ijodiy (musiqiy kompozitsion) belgilar, grafikalar va jadvalning ayrim mavzularidagi jadvallari.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ/RESULTS)

Zamonaviy o'quv jarayonining talablariga muvofiq, an'anaviy o'qitish uslublari interaktiv shakllarda o'tkaziladi: auditorlik tahlillari, o'yin vaziyatlari, munozaralar, ijodiy vazifalar, kichik guruhlarda ishlash. Talaba o'quv tizimining faol elementi hisoblanadi (2). Bu mashqning faol turlari bo'yicha intizomning nazariy pozitsiyasini egallash orqali namoyon bo'ladi: auditorlik tahlillari, kompozitsion. Interaktiv o'rganish jarayonida yuqorida ko'rsatilgan tadbirlarni tashkil qilish, tinglovchilarning o'zini o'zi boshqarishning mustaqilligi, mustaqillik va vazifalarni bajarishga ijodiy yondashuvni shakllantirish kiradi. Kurs davomida o'qituvchining asosiy vazifasi - o'quvchilarning musiqiy fikrlashlarini maksimal darajaga ko'tarish, o'z-o'zini tarbiyalash istagini kuchaytirish va uning professional darajasini o'zini o'zi yaxshilash.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION)

Musiqiy tilning asosiy tarkibiy qismlarini o'rganish va shakllantirish (musiqiy materiallarning taqdimoti turlari, mavzularning turlari, motivatsion shakllar, keng hajmli tematik tuzilmalar), ya'ni ilm-fanning mualliflik g'oyasiga yanada chuqurroq kirib borishiga hissa qo'shadigan tarkibiy qismlarni o'rganishga bag'ishlangan bir necha kirish darslari, musiqiy kompozitsiyani shakllantirish va rivojlantirish. Dasturda ma'ruza kurslarining turli mavzulardagi detallari bilan tanishish mumkin. Eng ko'p o'rganilgan mumtoz - romantik musiqiy shakllardir. Ushbu bo'limda ko'proq murakkab shakllarni o'rganish uchun tizimli usullarni tushunish uchun asos bo'lgan "Davriya" va "Oddiy shakllar" mavzulariga alohida e'tibor beriladi. Biroq musiqa turlarini shakllantirish xususiyatlari, shuningdek, 20-asrning kompozitsion

metodlari va musiqiy shakllari (soʻnggi nazariy materialning kursiga kirish, oʻquvchilarning zamonaviy musiqa haqidagi fikrlarini kengaytirishga imkon beradi) (3).

Aslida musiqiy shakllar nazariyasi talabalarning eshitish tajribasiga asoslangan holda, turli davr va uslublar musiqasini ajrata olish koʻnikmasini vujudga keltirishi kerak. Kursning oʻziga xosligi shundaki, u muayyan tahlillarga asoslangan holda, ularning umumiy tarzda fikrlashga oʻrgatadi, talabalar fikrini faol ravishda harakatga keltiradi (4).

Kursda quyidagi pedagogik vazifalar hal etiladi: 1) "Musiqiy asarlar tahlili" fanining dasturdagi materiallari mavzulari va boʻlimlarini oʻrganish; 2) fanning mavzusi va boʻlimlarini birlashtirish; 3) talabalarning oʻquv materiallariga ijodiy munosabatini faollashtirish; 4) olingan bilim sifati ustidan nazoratni taʼminlash.

Musiqani tahlil qilish qobiliyati oʻqituvchiga - musiqachi musiqiy asarlarning mahoratini toʻgʻri baholash va uni amalga oshirishda foydalanishning mumkinligini aniqlash imkoniyatini beradi. "Musiqiy asarlar tahlili" koʻnikmalarini oʻrganish repertuarini oʻzlashtirishi uchun foydalidir. Bundan tashqari, ushbu intizom tadqiqot ishida muhim amaliy ahamiyatga ega.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION)

Mazkur fanning asosiy maqsadi talabalar uchun ijro etayotgan asar mazmuni va shaklini bilishni oʻrgatadi. Shunga koʻra, ishning muhim shakllaridan biri umumlashtirilgan tahlil boʻlib, talabalarni oʻz bilimlarini umumlashtirilishini talab qiladi. Turli davr va uslublar asarlarini tahlil qilib, oʻqituvchi talabalarni turli musiqiy shakllarga xos boʻlgan eng muhim xususiyatlarga, shuningdek, bir shaklning tarixiy evolyusiyasiga eʼtibor qaratishlari kerak. Asarning shakli tahlili natijasida olingan xulosalar kompozitorning uslubiga, uning oʻziga xosligi va betakror individualligiga, ishidagi innovatsiyalarning mavjudligiga va boshqalarga nisbatan kengroq umumlashtirilishi mumkin. Umuman, Oʻzbekiston kompozitorlari asarlarini tahlil qilishning modellari sifatida, bir tomondan, anʼanaviy tarzda shakllantiruvchi tamoyillarga tayanib, boshqa tomondan, oʻzbek kompozitorlariga xos boʻlgan oʻziga

xoslikni ko'rsatishga imkon beradigan model sifatida jalb qilish juda muhimdir. Hozirgi musiqa fanining holatini hisobga oladigan kurs dasturini yaratishga imkon beradi: 1) shakllanishning asosiy stimuli - garmonik, metrik, tematik; 2) har xil tarixiy bosqichlarda - barokko, klassik - romantik, zamonaviy shakllari. Shunday qilib, ushbu intizomni o'rganish musiqiy ufqlarni kengaytirishga, ijro etuvchi musiqachining umumiy madaniy darajasini boyitishga, professional musiqiy bilimlarni rivojlantirishga, tabiiy musiqa ma'lumotlarini rivojlantirishga, musiqiy in'ikoslarning ravonligiga, badiiy uslub tuyg'usini rag'batlantiradi, shuningdek, hodisalarni mustaqil ravishda baholashga imkon beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /REFERENCES)

1. **N., Xolopova V.** *Analiz Muzikalnix form.* SP : б.н., 2001. стр. 500.
2. **A., Mazel L. и A., Tsukkerman V.** *Analiz muzikalnix proizvedeniy.* M : б.н., 2002. стр. 616.
3. **I., Sposobin.** *Musiqqa shakli.* T. : б.н., 1982. стр. 407.
4. **A., Parsegova.** *Analiz muzikalnix proizvedeniy.* T : б.н., 2009.